

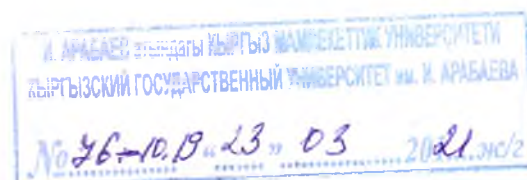
М.К.Алишованын “Англис жана кыргыз тилдеринде дүйнөнүн тилдик сүрөтүн салыштырып изилдөө (көркөм, стилистикалык тилдик каражаттардын негизинде)” аттуу 10.02.20 адистиги боюнча филология илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына

ЭКСПЕРТТИК КОРУТУНДУ

Изилдөөнүн диссертациялык кеңештин профилине жана корголуп жаткан адистикке тиешелүүлүгү. М.К.Алишованын “Англис жана кыргыз тилдеринде дүйнөнүн тилдик сүрөтүн салыштырып изилдөө (көркөм, стилистикалык тилдик каражаттардын негизинде)” аттуу диссертациясынын темасы, предмет-объектиси, мазмуну, натыйжалары боюнча 10.02.20 – тектештирме-тарыхый, типологиялык жана салыштырма тил илими адистигине дал келет. Аны Д 10.19.594 кеңешинде коргоого болот.

Диссертациянын проблематикасынын лингвистика үчүн актуалдуулугу жана баалуулугу. Иштин актуалдуулугу, теманын зарылдыгы бар. Мында кыргыздын улуттук дүйнө таанымын, көз карашын “Манас” эпосунун, башка көркөм чыгармалардын материалында аныктоого аракет жаңыча проблематикага жол ачып жаткандай көрүнөт. Бул дүйнө тааным этностун көп кылымдар бою пайда болуп, туруктуу мүнөзгө өтүп, анын рухий көрөңгөсүн түзүп турган дүйнө сүрөтүн түзөт. Ушул өңүттөн алганда изилдөөнүн актуалдуулугун:

- 1) кыргыздын этностук дүйнө таанымы котормого, эки тилдүүлүккө негизделген когнитивдик лингвистиканын объектиси болбой келгендиги;
- 2) этностук көз караштын фольклордук-менталдык алкакта салыштырылып каралбай, талданбай жүргөндүгү;
- 3) улуттук каада-салттардын, ишенимдердин, ырым-жырымдардын, жорук-жосундардын, эреже-нормалардын, туруктуу формулалардын котормолонгон чыгармалардын алкагында атайын иликтенбей жатышы;
- 4) улуттук көз караштын эпосто категорияланышынын, концептуалданышынын, шөкөттөлүшүнүн жана объективдештирилишинин өзүнчө лингвистикалык объект катары колго алына электиги;
- 5) кыргыздын эпосто берилген дүйнө сүрөтүнүн англис тилинин жана англисче сүйлөөчү жарандардын көз карашы, дүйнө таанымы аркылуу кароо зарылдыгы;
- 6) дүйнө таанымы диахрониялык-синхрониялык өңүттө, убакыт-мейкиндикте өтө кенен англичандардын менталитетине эпостук, апыртмалуу, салыштырууларга, эпитеттерге жык тексттин тийгизген же тийгизер таасирин божомолдоп кароо мүмкүнчүлүгү;

7) кыргызча-англисче, түп нуска (оригинал) менен анын котормо тексттерин салыштырууда ортомчу тил болгон орус тилинин кызматын ачып берүү керектигин ж.б. факторлор шарттайт.

Изилдөөдө алынган жаңы натыйжалар. Булар даана, негиздүү, ишенимдүү аныкталбаган. Диссертациянын 9-бетинде жаңылыктар жөнүндө сөз болот. Бирок буга тиешелүү эки гана сүйлөмдө авторго таандык жаңы натыйжалар саналып берилбеген. Алардын саны корголуучу жоболордун санына дал келиши керек эле. Иште он жобо көрсөтүлгөн, алардын ар бирине тиешелүү натыйжа-табылга аталбаган. Доктордук диссертацияда эч болбогондо алты жаңы жобо, буларга тете алты натыйжа көрсөтүлүш керек. Бул иште он жобого он натыйжа туура келмек. Эксперт катары кайсы жоболорго жана натыйжаларга баа берүүмдү билбей турам. Талап боюнча ар бир натыйжага өзүнчө баа берилиши керек эле. Анда натыйжанын толук/чала жаңылыгы, негиздүү/негизсиз берилиши, булардын кенен/бир беткей тастыкталышын көрсөтүүгө болмок. Жоболордун ичинен 1, 2, 3, 6, 7, 8, 10 номердегилери ынанымдуу көрүнөт. 5-чи жободогу номинанттар тактоону, толуктоону талап кылат.

Демек, жоболорду тактап кыскартуу жана жаңы натыйжаларды жоболорго шайкеш келтирүү зарыл.

Иштин теориялык деңгээли жогору. Анда концептуалдык эмгектерге толук мүнөздөмө берилген. Диссертант адабияттар менен тааныш, аларга кенен обзор жүргүзүлгөн. Диссертация полипарадигмалдык өнүгтө аткарылган.

Диссертация практикалык мааниге ээ. Андагы материалдар квалификациялык, магистрдик ж.б. диссертациялар үчүн колдонууга жарамдуу. “Манас” эпосу жөнүндө, кыргыз менталитети тууралуу илимий маалыматтарды жайылтууга өбөлгө болот. Лингвоконцептология, менталингвистика боюнча изилдөөлөргө кошумча фактылык материал катары кызмат кылат. Аны лингвосемиотика, котормо теориясы, стилистика, кеп маданияты, лингвопоэтика боюнча курстарда пайдаланууга мүмкүн.

Иштин натыйжаларынын жарык көрүшү. Иштин мазмуну автордун эмгектеринде ар тараптан чагылдырылган. Акыркы он эки жылда М.К.Алишова бир топ алгылыктуу макалаларды түрдүү журналдарда басып чыгарыптыр. Булардын баары (34) ишке түздөн-түз тиешелүү.

Диссертациянын мүчүлүштүктөрү. Изилдөөдө оңдоло турган же оңдолуп-түзөтүүгө кеч болуп калган айрым кемчилдиктер бар. Аларды учкай санап өтөлү.

1.Иштин мазмунун УАК сунуштаган талапка ылайыктап 3 бапта берип чыкса туура болмок: а) обзор; б) материалдар жана методдор; в) жекече алынган жаңы натыйжалар. 5 бапты 3 бапка өткөрүү оңой эле.

2. Диссертациянын темасы максат түрүндө берилип калган. *Изилдөө* – максат! *Салыштырып изилдөө* – дагы максат! 2-баптын аталышы да максатка окшоп калган (*талдоо*). Аны «Дүйнөнүн кыргыз-англис тилдериндеги сүрөтү лингвоконцептологиянын материалы катары жана аны изилдөөнүн методдору» деп берсе деле болмок.

3.2-бапта артыкбаш деталдар, материалдар, рубрикалар арбын. Тыбыштардын дүйнө сүрөтүн жаратуу чамасы өтө эле тайыз. Аларды ири параграфта берүү керек эмес эле (2.2).

4. Теманын чегинде эпостун котормосу тууралуу сөз болот. «Манас» эпосу англисчеге түп нускадан которулбаган. Ортолукта орусча тексти бар. Ортомчу тилде дүйнө сүрөтү көп коромжуга учурап, өзгөрүлүп кеткен. Үч тилди салыштыруу жүйөөлүүрөөк болмок. Англисче «Манас» орус лингвоэтномаданиятынын элегинен өтүп, орусча концепттер менен капталып калган.

5. Коргоого сунушталган жоболорду тактоо зарыл. Алардын өтө орчундууларын гана (7-8) калтыруу керек. Алынган жаны натыйжалар саны, мазмуну боюнча ушул жоболорго дал келиши шарт.

6. Концепттер элес, түшүнүк, фрейм, скрипт, гешталь ж.б. түрлөргө ажыратылат. Ар бир концептте түшүнүктүк, денотативдик, коннотативдик, деривациялык, мифтик-сакралдык, этимологиялык ж. б. катмарлар бар. Диссертант концепттин көп өңүттүүлүгүнө үстүртөн караган. Алардын мазмунун толук ачуу керек эле.

7. Ишти тыкыр редакциялап чыгуу зарыл, орфографиясы, пунктуациясы, стилистикасы тыкан текшерүүгө муктаж. Абзацтар коюлбаган (9-10, 11, 301-326 ж. б. беттер), сап аралыктары түрдүүчө коюлуп калган: ыксыз, бош, актай саптар жыш (208-209б.). Мисалдар курсив менен жиктелиш керек. Тире, дефистер бирдей коюлуп калган.

Изилдөөчүлөрдү санаганда хронология, жашы, салымы эсепке алынбаган. Мукаба боюнча: шрифттер бирдей болуш керек (иштин аталышын караңыз). УДКдан кийин кош чекит коюлбайт. *Диссертациялык иш* эмес *диссертация* (өзүнчө сапта). *Илимий кеңешчи* сөз айкашынан кийин тире коюлат. Кээ бир окумуштуулардын текстте *профессор* наамы аталат. Бул керек эмес болчу. Кээде автор темадан оолактап кетет. Мисалы, сөз түркүмдөрүн ажыратуу маселеси – ири проблема. Бул багыттагы айрым гана көз караштардын аталышы ынаным туудурбайт (88-100). Стилистиканын башаты, жоболору да темадан оолак (144-150). Иште концепттердин бардык эле категориялары белгиленбейт.

Библиографияда жаңы адабияттар өтө эле аз. Айрым булактар ГОСТ боюнча шөкөттөлбөгөн (АДДа ГОСТ сакталган). Мисалы, А.Э.Абдыкеримованын авторефераты мындай аталбайт, диссертациясы 2017-жылы корголбогон (№3). Инициалдар коюлбайт же

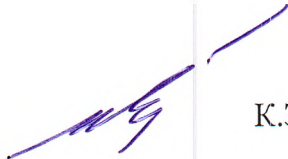
чала коюлат (Гегель, Брутян...; А.Зализняк туурасы А.А.Зализняк ж. б. (5-б.). Хронология библиографияда сакталбайт: 8-9, 10-11, 30-32, 50-51, 60-67 (1990, 2001, 1983, 1999), 71-74(2001, 1978, 1961, 1962?), 80-81, 82-83 ж. б. эмгектер орун алмашышы керек, анткени кийинкилери мурун жарык көргөн. Кыргыз тамгалары бузулуп берилет (бугун, эртен ж. б., 341-б.). Алфавиттик тартип сакталбаган: 342-бетте: Каде (130№) - Карасик (139, 140) – Кадырбекова (142№), Кашкин (146) – Кепеци (147) – Камбаралиева (148) – Керквуд (149) – Кенжебаев (150) ж. б. Иште ката кыскартуулар бар: фонетико-фон-к (орусчабы? 7-б), кээде логикасы жок пикирлер орун алган: *менталдык процесстер - ...ой жүгүртүү процесстердин жыйындысы* (мында гипоним – гипероним катышы бузулган). Же болбосо: *Уй англичандар үчүн ыйык. Жашоодо англичандар үчүн дагы үй маанилүү ролду ойнойт.* Логика жок. Орфография сакталбаган (10-б). Кээде ыгы жок эле номер (2) коюлуп калыптыр (62-б.). Чекиттен кийин кичине тамгалар жазылып кеткен (195-б., темада) же № коюлбаган (5). Мисалдар айрым учурда тырмакча менен же тырмакчасыз берилет (218-б.).

Изилдөө объекти, предмети киришүүдө (дис.), жалпы мүнөздөмөдө (АДД) берилбейт. Аны 2-бапта (дис.) же резюмеде (АДД) көрсөтүү талапка ылайык.

Ушул мүчүлүштүктөрдү жоюу шарты менен диссертацияны коргоого сунуштоого болот.

Жетектөөчү мекемеге ОшМУнун роман-герман филологиясы кафедрасы, расмий оппоненттерге профессорлор Ч.К.Найманова, Ш.К.Кадырова, И.А.Абдувалиев сунушталат.

Д 10.19.594 дис.кенешинин
эксперти, филол. и. д., проф.

К.Зулпукаров

Подпись проф. К.Зулпукарова заверяю

Ученый секретарь ОшГУ

К. П. Н., доц.

Асанбекова Ж.Ж.

*Эксперттин
таалымат.*

Оңдоо үчүн

көрсөтүүчү колду

